

Svenska Ostindiska Kompaniet är precis ett sådant ämne, eftersom mycket grundforskning återstår att göra. Paul Hellberg och S. Bertil Olsson har gjort ett imponerande arbete med att transkribera denna journal, som tills nu främst har varit tillgänglig för släkten Adler. Källtexten har dessutom försetts med flera förklarande listor. Hallberg och Olsson tillhandahåller till exempel ett personindex och ett register med moderna översättningar av olika medicinska termer. Det bidrar till att göra texten tillgänglig och användarvänlig även för den som inte tidigare är bekant med de svenska ostindiska resorna. Inledningen är relevant och kärnfull, även om den möjligen är lite väl kort. Utgivarna hade med fördel kunnat utveckla de politiska och sociala sammanhang som Adler förde sin journal i, handelskontakterna som var resans syfte, samt de medicinhistoriska förutsättningarna för hans yrkesutövning. I synnerhet det sistnämna – inte bara till sjöss utan också under 1700-talet i allmänhet – som nu enbart gives ett par sidor, hade gärna kunnat vara utförligare. Det hade även varit önskvärt med fullständiga hänvisningar, eftersom det här presenteras en hel del ny kunskap. Författarna har valt att inte ha en full notapparatur, vilket lättar upp läsningen, men jag hade ändå gärna sett en referenslista efter varje avsnitt i stället för den generella käll- och litteraturlista som nu avslutar boken.

Journalen är sammanfattningsvis en intressant källa för den som är nyfiken på livet ombord en ostindiefarare, för den medicinhistoriskt intresserade, för den som undersöker resande naturalhistoriker och för den som studerar 1700-talets resor till Asien. Sammantaget är *En ostindiefarande fältskärs berättelse* en genomarbetad och varmt välkommen källutgåva.

Lisa Hellman

Pasi Ihalainen, Michael Bregnsbo, Karin Sennefelt & Patrik Winton (eds.), *Scandinavia in the Age of Revolution: Nordic Political Cultures, 1740–1820* (Farnham: Ashgate, 2011). 381 s.

Scandinavia in the Age of Revolution är en volym sammansatt av 25 kortare artiklar författade av en imponerande samling framstående nordiska historiker. Boken är tillkommen som ett resultat av konferensverksamhet och egentligen inte ett samordnat forskningsprojekt. Artiklarna är indelade i fyra huvudavdelningar, som var och en belyser en aspekt av den skandinaviska politiska kulturen och dess omvandlingar under 1700-talet: en del handlar om monarkins kris och förnyelse, en om politisk debatt (bland annat tryck- och yttrandefriheten), en om handelsintressen i politiken och en om politiskt deltagande och medborgarskap.

Artiklarna är så vitt jag kan bedöma till största delen presentationer av forskning respektive författare redan har publicerat på annat håll och då ofta på sitt modersmål. Den tänkta läsekretsen är därför rimligen i första hand historikerkollegor utanför hemlandet – detta är en mycket lovvärd ambition, då det mellannordiska samarbetet sällan är så utvecklat som man kunde önska, och nordisk historia utan tvivel har stor relevans för historiker även utanför Norden. Engelska och tyska historiker använder relativt ofta svenska exempel, vilket visar att nordisk historisk forskning är av stort värde, om den presenteras och används på rätt sätt. Hur väl framstående historiker som till exempel Peter Burke eller Quentin Skinner behärskar denna nordiska historia känner alla till som är bekanta med deras verk: tillfredsställande i det stora hela kanske, men inte sällan med brister i detaljerna. För att avhjälpa sådana brister är Ihalainen och hans medredaktörers bok utomordentligt väl lämpad och man kan bara hoppas att det i framtiden görs flera försök i samma anda. Ännu mer värdefull är den kan-

ske för nordiska forskare som vill bekanta sig med forskningsläget i grannländerna.

Det finns också en ansats till mellan-nordiska jämförelser. Detta är utan tvivel det ur forskningssynpunkt potentiellt mest intressanta med en bok av detta slag, då sådana jämförelser alltför sällan görs. Det jämförande perspektivet är dock begränsat. Svenska, norska, danska och finska exempel varvas med varandra, men studierna är för det mesta gjorda av en svensk forskare på ett svenskt material, en dansk på ett danskt, och så vidare. Jämförelserna förblir alltså, dessvärre, en mindre central del av *Scandinavia in the Age of Revolution*. Däremot finns det goda skäl att hoppas att boken, och de personliga kontakter den skapat, ska kunna leda till fördjupat samarbete i framtiden, något som sannolikt kommer att vara en nödvändighet om den nordiska historieforskningen ska kunna stå sig i den alltmer påträngande internationaliseringen. Artiklarna antyder hur givande sådana samarbeten skulle kunna bli om de realiserades fullt ut.

Boken markerar sin tillhörighet inom en modern historieforskning, där "kultur" och "språklig vändning" är ledord. De enskilda deltagarna lever naturligtvis upp till detta i olika hög grad och de representerar vitt skilda metodologiska och teoretiska perspektiv. Modern historieforskning är heterogen och vad som egentligen menas med "politisk kultur" varierar tämligen starkt mellan bidragen. Man kan också notera att det trots denna ambition att företräda nya perspektiv förekommer en stor mängd hänvisningar till forskning från 1900-talets mitt eller tidigare, något som förmodligen kan förklaras av det krassa faktum att den tidigmoderna forskningen fått uppleva en relativ tillbakagång under de senaste decennierna.

Anna Agnarsdóttirs artikel om Islands revolution är den mest intressanta i samlingen. Att jag är av den åsikten beror kanske helt enkelt på att jag har en svensk bakgrund och bristande förkunskaper om den isländska

historien, men kanske beror det också på att Agnarsdóttirs text är en av få som på ett tydligt sätt påvisar relevansen av att tala om en "revolutionens tidsålder" i Norden, vilket ju trots allt är volymens uttalade syfte. På Island ägde verkligen en revolution rum – en osannolik historia om Jörgen Jörgensen, en dansk tolv i en engelsk handelsmans tjänst, som tog saken i egna händer. Av sina samtida kallades han träffande en "petit Napoleon". Under en kort tid 1809 lämnades han att administrera ön och på eget bevåg införde han allmän manlig rösträtt utan egendoms kvalifikationer och Islands oberoende från Danmark. Händelsen kallades redan i samtiden för just en revolution och Agnarsdóttir poängterar att man på Island var väl bekant med begreppet, som valdes medvetet – även hit hade utförliga berättelser om den franska revolutionen nått via den lokala tidningen *Minnisverð tíðindi*.

Händelserna på Island leder vidare till ett annat framträdande tema i boken, nämligen absolutism. Då engelsmännen i början av 1800-talet övervägde en annektering av ön argumenterade man bland mycket annat utifrån ett upplevt ärorikt isländskt förflutet. Islänningarna kunde tänkas bli en tillgång för det brittiska imperiet eftersom de hade varit ett folk av modiga sjöfarare i äldre tider, men de levde just nu i eländig fattigdom under det despotiska danska tyranniet. Den brittiska regeringen visade sig inte hysa några sympatier med den märkliga isländska revolutionen, men det är samtidigt tydligt att man uppfattade de skandinaviska länderna som despotiskt styrda i motsats till det fria England. Då man läser Michael Bregnsbos bidrag till volymen (två egna artiklar samt en författad tillsammans med Pasi Ihalainen) står det klart att "revolutionens tidsålder" i de nordiska länderna snarare var en absolutismens tidsålder. Bregnsbo gör den belysande iakttagelsen att om Sveriges monarki var mycket svag i praktiken, så var den hela tiden en stark och viktig symbol, vilket också är temat i Jonas Nordins artikel. Den

danske kungen däremot var verkligen formellt absolut, men de regerande kungarna var i praktiken så svaga att riket snarare styrdes av deras underlydande. Gemensamt för båda länderna var dock att skenet av att en kung utövade en personlig regeringsmakt var av avgörande betydelse för det politiska systemets legitimitet – en republikansk styrelseform var knappast ens möjlig att föreställa sig. Då Gustav III:s regering respektive Struensees experiment med tryckfrihet berörs, av Ihalainen och Henrik Horstbøll, är det återigen tydligt att upplöst despoti eller "enlightened absolutism" är de adekvata begreppen. Dessa används också av flera av författarna (mest frekvent i de danska artiklarna) trots en stor medvetenhet om den på senare år mycket omfattande kritiken mot begreppet i den internationella forskningen.

Den övergripande tes författarna ändå vill driva, nämligen att de nordiska länderna visar prov på en egen utvecklingslinje, där förändringen sker gradvis, inom ett bevarat system, knyts i någon mån till tanken om en "revolutionernas tidsålder". Struensees reformer i Danmark skedde inom ramen för enväldet, men de mötte hårt motstånd eftersom de gick på tvärs med den danska absolutismens politiska kultur, där rationalisering, effektivisering och bekämpande av korruption inte nödvändigtvis var positivt – den godtyckliga personliga maktutövningen gav genom själva sin godtycklighet undersåtarna en roll i politiken, som de skulle förlora om det absoluta styret strömlinjeformades, hävdar Bregnsbo. Frågan är om det här inte snarare är absolutismen än revolutionen som väcker intresset vid en genomläsning av *Scandinavia in the Age of Revolution*.

Trots den stora variationen saknas tyvärr renodlat idéhistoriska inslag. Jag har svårt att se att studier av "politisk kultur" helt skulle kunna rationalisera bort den aspekten. Det är väl känt att det vid universiteten förekom en livlig teoretisk debatt i politiska frågor, där Montesquieu, Locke och Rousseau, med viss fördröjning, alla togs upp till diskussion. Ock-

så utanför den akademiska miljön växte mängden av politisk litteratur, såväl inhemsk som översatt, pamfletter och debattinlägg som filosofiska traktater. Här saknas också referenser till betydelsefull forskning, exempelvis nämns ingenstans Ingemar Broheds utmärkta *Stat – religion – kyrka* (1973), som trots den kyrkohistoriska inriktningen på många sätt är det bästa som skrivits i ämnet vad gäller Sverige under denna period. De politiska idéer som Brohed behandlar anknöt ofta till debatterna på riksdagen och de måste ju betraktas som en viktig del av den politiska kulturen. Ett idéhistoriskt inslag hade alltså kunnat ge denna volym ett värdefullt bidrag, men en bok som denna, sammansatt som den är av konferensbidrag, kan dock av naturliga skäl aldrig vara heltäckande.

Andreas Hellerstedt

Tyge Krogh, *A Lutheran Plague: Murdering to Die in the Eighteenth Century*. Studies in Central European Histories vol. 55 (Leiden: Brill, 2012). 226 s.

Vid mitten av 1700-talet drabbades Köpenhamn och Stockholm av veritabla epidemier av mord där förövarens enda motiv var önskan att själv få dö för bödelns svärd. I den växande forskningen om dessa brott upprepas mycket ofta adjektiv som "märklig" och "obegriplig", som uttryck för våra svårigheter att tolka detta fenomen. Från en modern synpunkt ligger det nära till hands att betrakta berättelser om vackra avrättningar med misstänksamhet. Den dominerande uppfattningen framställer fortfarande de avrättade som offer för barbari och vidskeplighet. De så kallade suicidalmördarna passar inte in i den bilden, då deras högsta önskan var att bli straffade. Dessa brott förändrar vår syn på offentliga straff under 1700-talet. Det är inte den brutala statsapparaten, utan den religiösa tron och ritualen